

Rågeit. Foto Erik Toverud.

Høyttenkning om rådyrforvaltning

Går det an å forvalte en rådyrbestand? Hva kan vi forvente å få ut av det? Har vi vært opptatt av å forvalte en tildelt fellingstillatelse, og trodd at det er å forvalte en bestand? Ja, det er spørsmål det går an å stille seg.

Av Vidar Holthe

I 1994 fikk vi en reform i den offentlige rådyrforvaltningen ved at det ble åpnet for kvotefri jakt for vald over en viss minstestørrelse. Selv den daværende statssekretæren i Miljøverndepartementet trodde det skulle være en snarvei til at jegerne skulle kunne skyte flere rådyr. Dette frisleppet kom samtidig med den harde OL-vinteren, og siden den tid har avskytingen både på landsbasis og i de kvotefrie områdene generelt gått ned. Bra er det! For kanskje lærer vi etter hvert at rådyrbestandens størrelse også er en konsekvens

av det vi jegere gjør innen rammer som settes av natur, værforhold og andre rovdyr.

Stor variasjon

Norge er et langstrakt land, men ikke bare det. I rådyrsammenheng er det et stort skille mellom kyst og innland. De fleste kystkommuner kan ved en fornuftig avskyting ha et relativt stabilt jaktuttak på to til fem dyr per 1.000 daa jaktterreng, mens de færreste innlandskommuner skyter så mye som tiendeparten på samme arealenhet, kommunen

under ett. På enkelte større øyer kan en vedvarende avskytning ligge over ti rådyr per 1.000 daa, uten at jeg kjenner til at noe fastlandsområde uansett frodighet, kommer opp i slike tettheter. Forskjellene er altså store. Vi kan godt slå fast at vi har mer enn 80% av Norges rådyr på 20% av utbredelsesarealet, mens vi har mindre enn 20% på de resterende 80%. Ja, for eksempel Follokommunene ved Oslofjorden har en rådyrtetthet som er flere hundre ganger den de har i Stor-Elvdal. Da kan man jo undres på hvor grunnlaget er for å foreslå vårjakt på bukk i Østerdalen. Det blir ikke flere dyr å skyte av den grunn, og noe utleieobjekt med kvalitetsgaranti er det vanskelig å se for seg.

Jeg skal være den første til å hevde at vi bør ha jakttider som åpner for jakt i hele den delen av året når byttet oppleves som attraktivt, og så lenge jaktutøvelsen ikke har uønsket negative konsekvenser for viltet. Antallet vi skyter må så bestemmes av rettighetshaver eller det offentlige, gjennom bestandsplaner og tildelinger.

Fellingstillatelse uten mening

For rådyrjakt er det lite med incitamenter for at grunneierne skal inngå et forpliktende bestandsplansarbeid over store nok enheter til at de kan forvalte "sin egen" rådyrbestand. Med den eiendomsstrukturen vi har i de fleste deler av landet, og med de allerede ganske lange jakttidene, finner mange at det er mer å hente på å få fellingstillatelse på ett eller to rådyr på sin egen lille eiendom, for så å sitte der å vente og håpe på en bukk. Alternativet er å gå inn i et bestandsplansarbeid og bare få muligheten til å skyte bukk hvert annet eller tredje år.

Er fellingstillatelsen fra kommunene meningsløs da? Nei, ikke helt, men den er ikke en kvote i den forstand vi kjenner det fra elg og villreinjakt. Fellingstillatelsen og minstearealet for rådyrjakt kan ses på som en adgang til å starte rådyr-

jakt, og en begrensning slik at det ikke skjer en meningsløs overbeskating på eiendommer og arealer som langt fra produserer en tilvekst på ett rådyr i året.

NJFF har fra tid til annen lansert uttrykket om at "den som skal høste må også så!". Forståelsen er at jegere også bør drive viltstell. Et langt bedre forsvar for jakten, er at beskatingen må stå i forhold til produksjonen på terrenget, altså at vi ikke skal lokke til oss og forsøke å skyte alt vi kommer over på alt for små terreng. Ser vi hen til Sør-Sverige og deler av Danmark, så er avskytningen og bestandstettheten enkelte steder mer avhengig av eiendomsstrukturen på jaktterrengene enn på rådyrboniteten. Altså i to land uten fellingstillatelsessystem for rådyrjakt, og med liten erfaring for forpliktende jaksamarbeid mellom grunneierne (gjelder ikke resten av Sverige), så rekker man lokalt å overbeskatte rådyrene på alle de små eiendommene.

Hvis målet er forvaltning av en ressurs er dette neppe noen ønsket situasjon. Hvis målsettingen er at flest mulig jegere skal få slippe til, og hygge seg i skogen med de sjanser som måtte by seg, så er det derimot både et ubyråkratisk og godt opplegg.

Østerdalen og Follo

Tilbake til sammenligningen mellom Østerdalen og Follo.

Med en glissen rådyrbestand, som også "kommer og går" de enkelte årene avhengig av vintersituasjonen og tilstedeværelsen av gaupe, så må det praktiske rådet for en jaktforvaltning være: Se på rådyret som en tilfeldig forekomst eller bonus, mer enn som en planmessig forvaltet ressurs. Gled deg over muligheten til å felle et dyr når sjansen byr seg. Spar voksne og produktive hunndyr/geiter når du har valget, men lag ikke alt for mange andre innviklede avskyttingsregler.

For det rådyrtette Follo er det derimot vesentlig hvilke og hvor

mange dyr som går igjen etter at årets jakt er avsluttet. Det er lettere å telle det som ligger i fryseboksen, men det teller mer hva som er igjen i skogen.

Verken kommuner/viltneemnder eller viltforvaltere kan si hvor stor bestanden er i en kommune eller på et vald. I forskningssammenheng er det utviklet en del metoder for direkte og indirekte å bestemme bestandstørrelse også for rådyr. For den praktiske beslutningstaker på det enkelte vald eller terreng er det ikke noe av dette som er rimelig anvendelig i dag. Det gjør neppe heller så mye, da det er den årlige tilgjengelige tilveksten i rådyrbestanden som er det viktige for jegeren, ikke den stående kapitalen. Om man har 100 rådyr med 60% tilvekst, eller 400 rådyr med 15% tilvekst, så er det første det beste ut fra et høstingssynspunkt.

Enkelt å anslå tilveksten

Tilveksten kan vi få et begrep om på en enkel måte. Telling av lam/kje per geit i august-september gir gode indikasjoner på hvordan årets overlevelse av lam har vært. Da er de lammene som ikke klarte de første dagene etter at mordyret har vært gjennom en hard vinter bukket under, likedan har rev og forhøstere tatt det de skal ta. Tilbake er den tilveksten som jegerne kan være med å høste av. De fleste husker sikkert rådyrartikkelen i 2006 utgaven av Hjorteviltet. Her fikk vi et klart bilde av hvor hardt andre dødelighetsfaktorer kan slå i en rådyrbestand.

Fra gaupe-rådyrundersøkelsene til NINA vet vi at i de mer produktive områdene på Østlandet så kan jakt og annen menneskeforvoldt dødelighet stå for over 60 % av dødeligheten i en rådyrbestand. Dette stemmer med tilsvarende tall fra Tyskland og Danmark.

Attraktiv bukkejakt

Så tilbake til Follo. Her er bukkejakten svært attraktiv og ganske effektiv.

Rågeit. Foto Erik Toverud.

Merker vi at det nesten ikke felles voksne bukker, og at det i blant trafikkpåkjørte dyr (irregulær avgang) er et kjønnsforhold på mer enn to hunndyr for hver gang det ryker med en bukk, og denne dessuten nesten konsekvent er en ettårs bukk. Ja, da har vi indikasjoner på at jaktuttaket på bukker er nesten så hardt det kan være.

I Danmark skyter de litt over 50% av sine 100.000 rådyr som bukker i bukkejakten, og dessuten noen få bukker i selskapsjaktene på høsten. Men så er også aldersstrukturen blant bukkene slik at de i gjennomsnitt bare er halvparten så gamle som geitene.

Har man over større områder presset hanndyrsegmentet så hardt, at det felles langt mer ettårs bukker enn eldre bukker fordi det ikke er flere eldre å finne. Ja da bør man holde igjen på uttaket! Hvis mange ungdyr i jaktuttaket skyldes en bevisst rettet avskyting hvor man ser at man har godt voksne dyr på terrenget, men bevisst sparer dem, ja da er det bra, og da skal man fortsette med det.

Uttak av bukk og geit

Har man altså skutt så mange bukker i bestandsplanområdet som

forsvarlig er, bør en tommelfingerregel være at da kan man gjøre et uttak på halvparten så mange hunndyr. Hvor mange kje man vil felle avhenger at tilveksten det enkelte år, og om man etter noen harde vintre vil la bestanden øke, eller om man vil høste så mye som mulig. Altså en forsiktig hunndyravskyting som gir en annen aldersfordeling blant de produktive geitene, og fordi det er flere av dem så vil flere gå med i trafikken. Blant kjeene kan avskytingen være fra 0 til 60 % i de samlede jaktuttaket.

En god regel er aldri å skyte en voksen førende geit uten også å felle kjeet. Ut over det er det ingen nødvendighet å legge noen beskatning på kjeene, men det vil ofte være "lønnsomt" hvis man gjennom jakt vil ha størst mulig avkastning av en rådyrbestand. Har den foregående vinteren vært ekstra hard, eller rødreven har stukket av med en stor del av årets kje, er ethvert dyr som er uskutt lille julaften av verdi for den fremtidige bestandsutvikling. Over en lengre tidsperiode kan man velge en avskytningsprofil innenfor 30 – 50% bukker, 20% hunndyr, ett år og eldre og 30 – 50 kje. På bukkenes alder, de sette og skutte, får man en indikasjon på hvor hardt jakttrykket

er i kulturlandskapet. På antall kje per geit får man en indikasjon på overlevelsen og dermed nettotilveksten som det kan høstes av.

Aktiv holdning til regulering

Engasjement, meninger og kanskje litt kunnskap, også erfaringsbasert, kan være grunnlag for mange diskusjoner om en mer aktiv forvaltning av rådyrbestandene og ikke bare en forvaltning av en fellingstillatelse på et visst antall dyr, som faller ned i postkassen. Pass bare på at ikke de konservative meningene får dominere så mye i diskusjonen at det bare blir med en masse restriksjoner og påbud på den praktiske jaktutøvelsen. Med vår hukommelse ser det ut til at vi alle tror at den rådyrbestanden vi hadde rett før OL på Lillehammer i 1994, med en årlig avskyting rapportert til nærmere 60.000 rådyr var en normalsituasjon. Sjekk da jaktstatistikken og finn ut det året vi første gang skjøt mer enn 10.000 rådyr her i landet. Med rev, gaupe, og langt dyktigere og mer utholdne rådyrjegere er det fornuftig at vi har en plan med hva vi gjør med rådyravskytingen, og at vi følger den planen vi har blitt enige om.